

بازاری خانووبه‌ره و بنیاتنانی سه‌روو 50 هه‌زار شوقه، خانوو و قیلائی نوئی له هه‌ولیر

14-03-2024

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کورتیه : به‌پیی داتا کۆکراوه‌کان ژماره‌ی ئه‌و پرۆژانه‌ی خانووبه‌ره (شوقه، خانوو و قیلا) که له‌ماوه‌ی دوو ده‌یه‌ی رابردوودا له هه‌ولیری پایته‌خت وه‌ک پرۆژه‌ی نیشته‌جی‌بوون بنیاتنراون و ئیستا له بازاری خانووبه‌ره مامه‌له‌ی پیوه‌ده‌کریت، 131 پرۆژه‌ی نیشته‌جی‌بوون بووه که 128 هه‌زار و 542 شوقه، خانوو و قیلا به‌رووبه‌ری جیاواز له‌خۆ ده‌گریت.

سالى رابردوو ھەريزىمى كوردستان و ھەوليرى پايتەخت بە دۇخىكى سەختى ئابورېدا تېپەرى، بەلام ژمارەى ئەو پرۇژانەى لەماوەى ئەو سالىدا لە كەرتى نىشتەجىبووندا دەست بە دروستکردنەى كراوە سەرووى 50 پرۇژەى شوقە و خانوو و قىلاپە كە 52 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوونى نوئ بۇ سەر وەبەرھەنەن لە كەرتى خانووبەرەدا زياد دەكات.

بەپىى داتا كۆكراوەكان ژمارەى پرۇژەكانى خانووبەرە (شوقە، خانوو و قىلا) كە لەماوەى دوو دەپەى رابردوودا لە ھەوليرى پايتەخت وەك پرۇژەى نىشتەجىبوون بنیاتنراون و ئىستا لە بازارى خانووبەرە مامەلەى پىو دەكرىت، 131 پرۇژەى نىشتەجىبوون بوو كە 128 ھەزار و 542 شوقە، خانوو و قىلا بە رووبەرى جياواز لەخۇ دەگرىت.

لەراستیدا، ئەوھى لە داتاكانەو دەردەكەوئىت، تەواو بوونى سەرووى 50 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوون لە ھەوليرى ئەمسال و دوو سالى داھاتوودا. ھەرەھا ژمارەى ئەو بەكانەى كە چاوەپواندەكرىت لە ئەمسالدا كلىلەكانيان رادەستى خاوەن و وەبەرھەنەكان بكرىت 27 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوونە.

ئەم خىرابوونە لە بنیاتنانى بەكەكانى نىشتەجىبوون و گەشەكردنى بازارى خانووبەرە لە ھەريزىمى كوردستان بەتەنیا لە ھەوليرى پايتەخت بەدى ناكرىت، بەلكو ژمارەى ئەو بەكانەى وەك پرۇژەى وەبەرھەنەنى خانووبەرە ئىستا لە سلىمانى كارى تىدا دەكرىت دوو بۇ سەى ھىندەى سالى رابردوو زيادى كرددو.

سالى رابردوو و ئەمسالىش بازارى خانووبەرە لەسەر [ئاستى جىھان و پايتەختى](#) زۆرەى وئاتان نادئناپى تىدا بوو و گۆرانى خىرا، نرخەكانى زياتر بەرەو داكشان بردوو، ئەوئىش بەھۆى زيادبوونى ناسەقامگىرى و خاوبوونەوھى ئابورى جىھانەو، ئەمە سەرەراى كارىگەرىيەكانى وەك بەرزى نرخى سودى بانكى، ھەلئاوسان، فراوانبوونى جياوازيەكانى نىوان فرۆشيار و كرىار لەم بازارەدا.

ھەرەھا، ئەگەر لەپرووى نرخى خانووبەرە و نرخى كرىى بەكەكانى نىشتەجىبوونىشەو خويندنەوھەكى خىراى بازارى خانووبەرە لە ھەوليرى پايتەخت بەكىن، ئەوا لەسالى رابردوو ئەو گۆرانكارىيانەى دەبىنن برىتن لە: دابەزىنى كرىى خانوو و شوقەكان بەرژەى جياواز، فرۆشتنى بەقىستى كورتخايەن و درىزخايەن، كەمكردنەوھى پىشەكى، فراوانبوونى بازارگەرى (ماركىتىنگ) بۇ فرۆشتنى بەكەكانى نىشتەجىبوون و ھتد.

پىوستە ئەم بەردەوامى و گەشەكردنەى خانووبەرە لە ھەريزىمى كوردستان ھەلئوھستەى جياوازی لەسەر بكرىت و لەم بەشەدا سەرنج لەسەر ھەوليرى پايتەخت و لىكەوتە جياوازەكانى بۇ سەر داھاتووى دەكەين، بەتايبەئىش خستنەپرووى داتاكانى ئەو پرۇژانەى كە ئىستا لە ھەوليرى لەقۇناخى كاركردن و تەواو بووندا.

بەردەوامى بنیاتنانى شوقە، خانوو و قىلا لە ھەوليرى

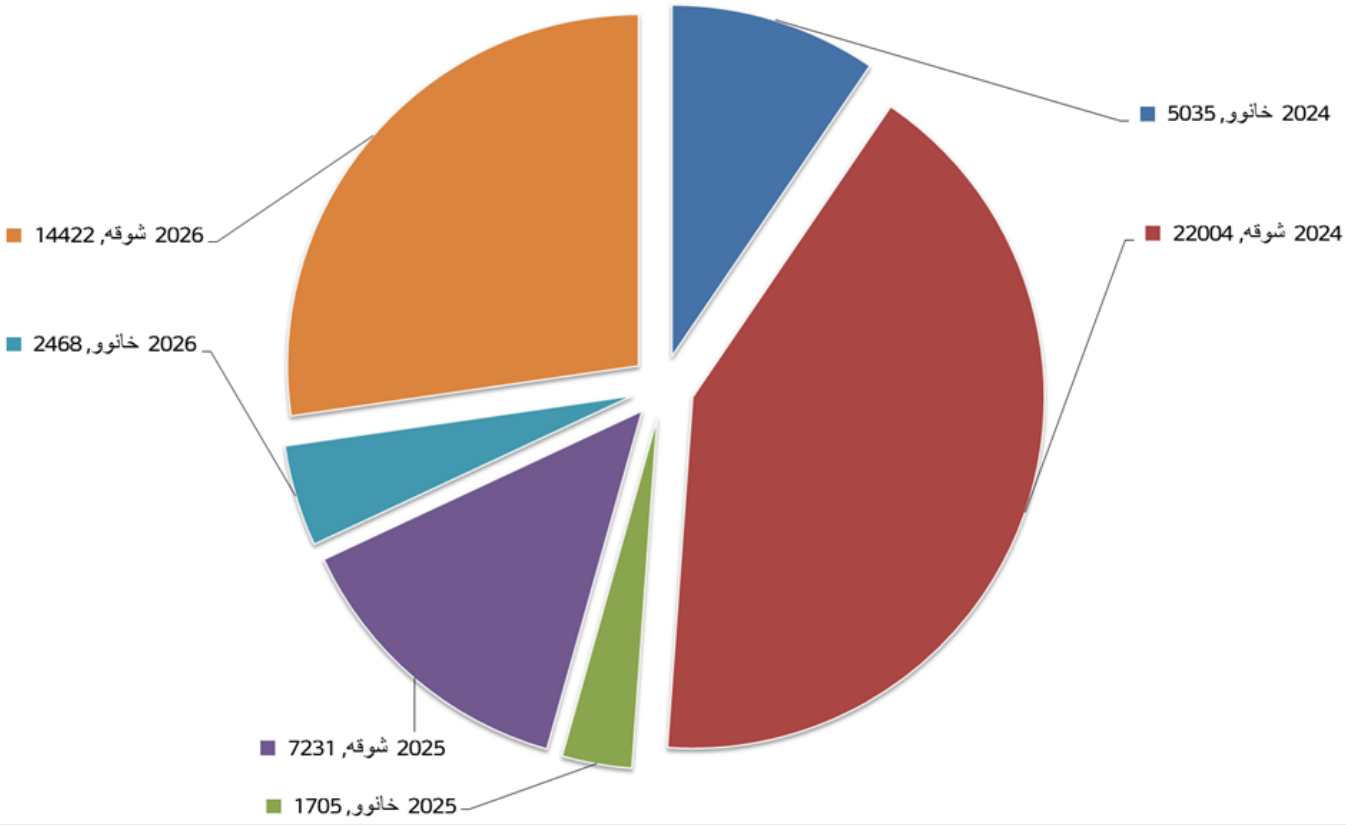
بازارى خانووبەرەى ھەوليرى لە تەواوى پارىزگاكانى دىكەى عىراق جياواز بوو، بە شارى ئەسكەلە بەرزەكان ناسراو بەھۆى پرۇژە و تاوەرەكانى نىشتەجىبوونەو، ئەمەش سەرەراى ئەوھى ژمارەى بەكەكانى نىشتەجىبوونى ھەوليرى بەتەنیا ئەو پرۇژانە نىن كەوا لە دەستەى وەبەرھەنەن مۆلەتيان وەرگرتوو و بنیاتنراو، بەلكو ئەو تاوەرەنەى ئىستا 16 كاژىرى كارى تىدا دەكرىت مۆلەتيان لە وەزارەتى شارەوانى و دامەزرانەكانى دىكە وەرگرتوو.

بەپىى داتا كۆكراوەكان لە ئەمسالدا 5 ھەزار و 35 خانوو، و لەگەل 22 ھەزار و 4 شوقە بنیاتدەنرىت، واتە 27 ھەزار و 39 بەكەى نىشتەجىبوونى نوئ دىتە بازارى خانووبەرەى ھەوليرەو، ھەرچەندە ھەندىكيان لە كۆتايەكانى سالى رابردوو زۆرەى كارەكانى تەواو بوو.

ھەرەھا، لە دوو سالى داھاتوودا، 25 ھەزار و 843 بەكەى نوئ تەواو دەبىت، كە 21 ھەزار و 673 بەكەيان شوقەبە وەكو لە گرافىكى خوارەوھدا ھاتوو، ئەمەش گۆرانىكى تەواوى كەرتى خانووبەرە لە ئاسۆبىوھە بۇ ستوونى كە قازانج و ئالىنگارى گەورەى بۇ داھاتووى ھەوليرى بەم ژىرخانەى ئىستاو دەبىت.

گرافىك 1: ژمارەى بەكەكانى نىشتەجىبوون (شوقە، خانوو و قىلا) لە 2024، 2025، 2026 دا لە ھەوليرى

Sum of زماړه ی په کسان

تېبىنى 1 - هەندىك لە پرۆژەكان هەردوو جۆرى خانوو و شوقة لەخۆدەگریت، بەلام لێرەدا تەنیا شوقة يان خانووهكان كه له بازار و ئىستا كارى تىدا دەكریت ژمارهكانيان دانراوه، وهك پرۆژەى پاڤيلیون تەنیا شىلاكان دانراوه.

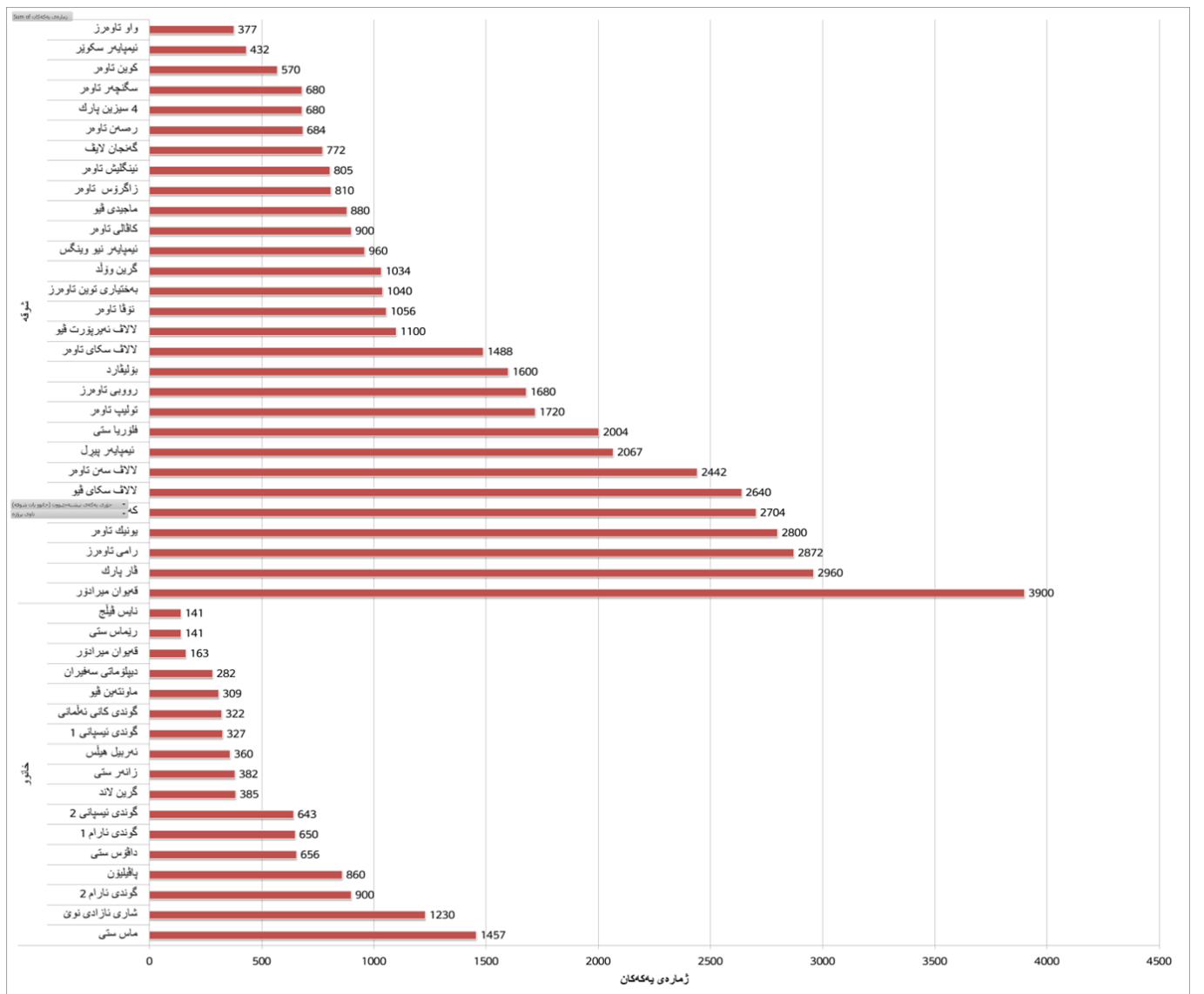
تېبىنى 2 - ئەو پرۆژانەى كه ژماره يان كەمه و شىلا لێرەدا بە خانوو و يەك يەكەى نىشته جیيوون هەژماركراوه. هەروهه، هەندىك لە پرۆژەكان له پيش 2023 وه كاركردن تىدا دەستى پىكردوو.

پرۆژه نوێهكانى نىشته جیيوون و داها تووى بازارى خانووبه ره له ههولير

ژماره ي يەكهكانى نىشته جیيوون له ههوليرى پايتەخت بە تەنیا ئەو 131 پرۆژه و 128 هەزار يەكەى نىشته جیيوونە نىيە كهوا له پرۆژهكانى خانووبه ره بنیاتنراون و دەنرین، بەلكو ئەو شار و گه رەكانه ييش كهوا هاو نىشتمانيان و دانىشتوانى پايتەخت بوخويان دروستيان كردوو وهك گه رەكهكانى ههوليرى نوێ، بيتوانه و ئەندازياران و بهختيارى و سه وه ران و هه قان و هتد.

ئىستا پرۆژهكانى نىشته جیيوون له ههوليرى پايتەخت زياتر به رهو شوقة و دروستكردى شىلا روشتوو، كه به شىويهك كوى ئەو شوقانه ي به رووبه رى جياواز له ماوه ي ئەم سنى سالددا چاوه روانده كریت تهواوييت 43 هەزار و 657 يەكه به، واته 4 له سه ر 5 كوى يەكهكان، كه ئەمهش به هو ي گورانكارى كۆمه لايه تى و ديموگرافى دانىشتوان و ئاسانى ژيان له ئىو شوقة به تايبه تىش له لايه ن نه وه ي نوێ و گه نجه وه يه كه ريزه ي سه رووى 60% دانىشتوان پىكده هين.

گرافىك 2: ناو و ژماره ي يەكهكانى پرۆژهكانى نىشته جیيوونى ههولير له 2024-2026

ئەم پىرۆژە نوپىيەنە لەكاتىكىدا، نىرخى كىچىك شوقە و خانووەكان لەماوەى نۆوان 2021 بۆ 2024 دا بەرپىژەى 30% بۆ 40% دا بەزىووه، بۆ نموونە لەسالى 2021 دا ئەگەر نىرخى كىچىك شوقەيەكى 150 مەترى بە 450 دۆلار بووبىت ئىستا بە 350 بۆ 300 دۆلار، ھەرھەمما كىچىك و فرۆشتىنىش بە نەخت زۆر كەمبووئەتەوه، ئەمە سەرھەپى دا بەزىنى نىرخ جگە لەو پىرۆژانەى ھىشتا لەلەين وەبەرھىنەوھە بنىاتنراوھە و بە نىرخى كۆمپانىيا دەخرىتەپوو.

سالىنى پىشوو لە بازىرى خانووبەرە نەك تەنيا لە ھەولير و ھەريمى كوردستان بەلكو لە جىھان دەگواترا "بنىاتى بنى كىچىك بۆ خۆى دىت"، بەلام ئىستا جىواوزى نۆوان فرۆشپار و كىچىك لە بازىرى خانووبەرە بەشپۆھەيەكە كەوا زۆر لىك دووركەوتۆتەوه، و فرۆشپار چاوەروانى باشبوونى دۆخى ئابوورى، سىياسى و ئەمنى دەكات و كىچىك تىوانا و ئامادەيى ئەو نىرخانەى نىيە كەوا فرۆشپار داواى دەكات، كە ئەمە بۆ زۆرەيى بازىرەكانى جىھانىش راستە.

لەلەيەكى دىكەوه، كەمبوونەوهى فرۆشتىنى خىرا و نەخت بەشپۆھەيەك كەمى كىچىك، و واىكردووه كەوا زۆرەيى پىرۆژەكانى ئىستا بە شىواوزى قىستى درىژخايەن و پىشەكەيى كەم بىت، ئەمەش سەرھەپى كەمبوونەوهى مامەلەكانى خانووبەرە لە پىرۆژە نوپىيەكانىش دا نەوھەكو لە پىرۆژەكانى نىشتەجىبوونى رابردوو.

بەردەوامى ئەم دۆخەى ئىستا بەرەو ئەو قۇناخە دەروا كە ئەو پىرۆژە و وەبەرھىنەرانەى كەرتى خانووبەرە كەوا پىشتى بە خەلك و كىچىك نىوخۆيى و قىستى كورتخايەن و درىژخايەن بەستبوو، كاركردن تىياندا خاوبىتەوه و ھەندىكىان بەرەو راوھەستاندنى كارەكانىان بپۆن.

كۆتايى

ئەم فراوانبوونەى بنىاتنانى شوقە و خانووەتەنيا لە ھەولير و سەنتەرى شارەكانى ھەريمى كوردستان نىيە، بەلكو لە تەواوى عىراق دا، ئەويش بەھۆى دواكەوتنى بنىاتنانى يەكەى نىشتەجىبوون لەسالىنى رابردوودا، ھەربۆيەش بنىاتنانى ئەم پىرۆژانەى ھەولير لە كەرتى نىشتەجىبوون نىوھى ئەو دەيان پىرۆژە نوپىيەنەش نىيە لە بەغدا و بەسەرمایەى [سەرۆو 25 مليار دۆلار](#) وەبەرھىنانى تىدا دەكرىت و [كاسنەكەى سوودانى](#) بەلنى ئاسانكارى و پالىشتى بۆ جىبەجىكردىيان دەربىرەو كە پىرۆژەى تىدا بە 100 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوونى نوپىيە.

ھەرھەمما، لەسەرتاسەرى عىراق، ھەريمى كوردستان و ھەوليرى پايئەختىش تاوھەكو ئىستا لەم كەرتەدا خستىنەپوو نەپتوانبوھە خواست پىر بىكەتەوه، كە ئەمەش بەھۆى چەند ھۆكارىكەوه بوو، كە گىرنگىرىيان بىرتىيە لە:

- زىادبوون و [خىرا كەشەكردنى دانىشتوان](#) بەشپۆھەيەك ئىستا سەرۆو 41 ملوون كەسى تىپەپاندوو و پىشپىنى دەكرىت بگاتە سەرۆو 51 ملوون كەس تاوھەكو 2030 كە ئەوانەى گەنج و تەمەنىان لەنۆوان 15-25 سال رىژەى سەرۆو 30% پىكەھىنن.
- - كۆچكردنى خەلك لە گوند، قەزا و ناحىيەكانەوه بۆ سەنتەرى شارەكان و نەبوونى دەرفەتى كار لە دەرەوھى ئەم شارە گەورانە بەتايبەتىش بۆ گەنج.
- داىنكردن و ھەبوونى خزمەتگوزارىيە سەرەتايبەكان لەنىو پىرۆژەكانى نىشتەجىبوون زۆرباشتر لە كۆلان و گەرەكەكانى دىكە كە لەتەنىشتەوھە، بەتايبەتىش لە وەرزى زستان و ھاوین دا.
- گۆرپى رىوانگەى كۆمەلەيەتى بۆ نىشتەجىبوون لە پىرۆژەكان و بەتايبەتىش شوقە لەم سالىنەى دوايىدا.
- گۆرپى شىواوزى فرۆشتىنى پىرۆژەكان لە نەختەوھە بۆ قىست. لەم سالىنەى دوايىدا وەك پىشەكەيەكى زۆر كەم و قىستى درىژخايەنى لىھاتووھە.
- نەبوونى دەرچەيەكى دىكە بۆ سەرمایەدارى و وەبەرھىنانى داھاتى تاك لە ھەريمى كوردستان و عىراقىش، و ھەرھەمما كەمى متمانە بە بانكەكان بۆ دانانى پارە و سەرمایەگوزارى.
- وەبەرھىنانىكى خىرا و قازانجىكى خىراشە بۆ وەبەرھىنەن، ھەرھەمما خاوەنى كۆمپانىيە ئىماراتى دەلەت "ئىمە چوار جۆر بەرھەممان ھەيە، يەك زوورى، دوو زوورى، سى زوورى و چوار زوورى. رۆژانەش كەمترىن پەيوەندىمان بۆ كىشە پىوھەدەكرىت، بەلام ئەگەر ھەمان وەبەرھىنانمان لە كەرتى دىكە ھەبوايە ئەوا دەيان بەرھەممان دەبوو، لەگەل ئەوھەش ھەزاران پەيوەندىمان لەبارەى خزمەتگوزارىيەكەوھە پىوھەدەكرا".
- ھەرزانى يەك مەتر دووجا خانوو يان شوقە لە پارىزگاكانى ھەريمى كوردستان بە بەراورد بە بەغداد، كە جىواوزىيەكى زۆر گەورەيە، بۆ نموونە نىرخى خانوويەك يان شوقەيەك لە پىرۆژە نوپىيەكانى پارىزگاكانى ھەريمى كوردستان لەوانەيە ھەمان نىرخى خانوويەكى كۆن بىت لە بەغدا.

لهكوتاييدا، ئەم زيادبوونەي ژمارەي پرۆژەکانی نیشتهجیبوون له سەنتەری شارەکان بەم ژێرخانە و سەرچاوەی سروشتیانەي ئیستا و هەبوونی ژێرخانی بنەرەتییهو، وادەکات که له داهاووێکی نزیک دا ئەو کیشانەي ئیستا دەرکەوتوون قولتر ببنەو وەک:

- هاتووچۆ و گواستنەو له خالیکهو به خالیکی دیکه که ئیستا بوو تههۆی دروستبوونی قەرەبألخی و داخستنی رینگاکان بهتایبەتیش ئەو رینگایانەي پرۆژەکانی نیشتهجیبوونی شوقەي ئیدا بنیانراوه. ئەویش بههۆی زۆری بهکارهینانی گواستنەوێ تاییهت و نهبوونی گواستنەوێ گشتیهو. کیشەکش بهرهو گهورهبوون دەرۆات چونکه کاتیک ئەم پرۆژە نوێیانە تهواو دهبن و ژمارەي ئەندامانی خیزانەکان زۆرتر دهبن، کیشەکه قولتر دهبیتهو.
- دابینکردنی خزمەتگوزارییه سەرەتاییهکانی وهک ئاو و کارهبا و تەندروستی و ئاسایش و هتد، چونکه هیشتا ئەم ژێرخانە بهشیوازی کۆن لهنیو زۆر بهي پرۆژەکان بهرێوهدهچن وهک کارهبا.
- پهپهونهکردنی سیستهمی نوێ بۆ دابینکردنی ئاو و کۆکردنهوێ پاشماوهي رۆژانه.
- گۆرپنی شارەکان له ئاسۆیهوه بۆ ستوونی، که ئەمهش لهکاتی روودانی کارهساته سروشتیهکان لیکهوتەي گهوهي بۆ دانیشتوانی نیو پرۆژەکان لیدهکهوئیهو، بهتایبەتیش بههۆی نهبوونی سیستهمی پیشکهوتووی ئاگرکوژینهوه و ئاگادارکردنهوه
- - بنیاتنانی هەندیک لهم پرۆژانه به مادده و کەرەستهي کوالیتی نزم، کهوا دهکات لهماوهیهکی زۆر کهمدا پیویستیان به نوژهنکردنهوه و گۆرپن هەبیته.